

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ ОСНОВИ ПРОЦЕСУ ВІРТУАЛЬНОЇ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ

ORGANIZATIONAL AND MANAGEMENT FOUNDATIONS OF VIRTUAL INTERNATIONALIZATION

Актуальність теми дослідження викликана недостатньою теоретичною розробленістю проблеми та необхідністю подолання суперечності між потребою українських та зарубіжних закладів вищої освіти в ефективному застосуванні різних форм віртуальної інтернаціоналізації і недосконалістю організаційно-управлінського забезпечення процесу.

Авторки дослідження застосовують теорію освітніх інновацій та зарубіжну теорію управління інтернаціоналізацією для визначення організаційно-управлінських основ процесу віртуальної інтернаціоналізації. Розкрито організаційні моделі, форми, підходи, аспекти, умови ефективності віртуальної інтернаціоналізації.

На основі структурно-функціонального та порівняльного аналізу авторками виділено три організаційні моделі процесу віртуальної інтернаціоналізації: індивідуалізована, перехідна (хаотична) та інституціоналізована, що представляють еволюцію процесу управління інтернаціоналізацією. Інституціоналізація є завершальною стадією інноваційного процесу, однак врахування принципу відповідності передбачає підбір організаційної моделі, що є найбільш оптимальною для кожного конкретного закладу вищої освіти, а їх організаційні умови не завжди виправдовують доцільність застосування даної моделі. Авторки обґрунтовують можливість здійснювати планування, реалізацію, контроль, оцінку процесу віртуальної інтернаціоналізації в контексті інтернаціоналізації з урахуванням технологічного та педагогічного аспектів віртуальної інтернаціоналізації, зокрема модель всебічної інтернаціоналізації.

Найбільш поширеними формами віртуальної інтернаціоналізації є віртуальна мобільність, електронне та онлайн навчання, онлайн конференції та професійні зустрічі, спільні наукові проекти, віртуальні стажування, віртуальні програми технічної допомоги. Відкриті освітні ресурси, ігри, соціальні мережі, віртуальні спільноти мають значний потенціал як засоби інтернаціоналізації навчальних програм.

Дослідницями сформульовано умови, що забезпечують розвиток процесу віртуальної інтернаціоналізації на інституційному та індивідуальному рівнях.

Ключові слова: інтернаціоналізація вищої освіти, віртуальна інтернаціоналізація,

управління інтернаціоналізацією, віртуальна мобільність, диджиталізація.

Significance of the study is precipitated by the lack of theoretical research on the subject and the need to overcome a contradiction between the demand for effective management of different forms of virtual internationalization at higher education institutions both in Ukraine and abroad and inadequate organizational and managerial support of the process.

The authors of the study apply the theory of educational innovations and the foreign theory of internationalization management to determine the organizational and management foundations of the virtual internationalization process. Organizational models, forms, approaches, aspects, conditions of effectiveness of virtual internationalization are defined in the paper.

Using structural and functional as well as comparative analysis, the authors identified three organizational models of virtual internationalization: individualized, transitional (chaotic) and institutionalized, which represent the evolution of internationalization management process. Institutionalization is the final stage of innovation process, however, the principle of institutional fit involves selection of an organizational model that is the most optimal for a specific institution of higher education, and their circumstances do not always justify the benefit of using this model, therefore it may not be appropriate. The authors uphold planning, implementation, control, evaluation of the process of virtual internationalization in the context of internationalization, while taking into account the technological and pedagogical aspects of virtual internationalization, namely within the model of comprehensive internationalization.

The most common forms of virtual internationalization are virtual mobility, electronic and online learning, online conferences and professional meetings, joint research projects, virtual internships, and virtual technical assistance programs. Open educational resources, games, social networks, virtual networks have significant potential as means of curriculum internationalization. The researchers determined the conditions that ensure the effectiveness of the process of virtual internationalization at institutional and individual levels.

Key words: internationalization of higher education, virtual internationalization, management of internationalization, virtual mobility, digitalization.

УДК 378.4.014.25:004.8

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/60.1>

Заслужена А.А.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри іноземних мов
та перекладу
Національного авіаційного університету

Сабітова А.П.,

ст. викладач кафедри іноземних мов
та перекладу
Національного авіаційного університету

Донченко В.М.,

канд. пед. наук,
викладач кафедри іноземних мов
та перекладу
Національного авіаційного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Трансформаційні процеси у вищій освіті на глобальному рівні спонукають заклади вищої освіти удосконалювати інституційні

практики організації різної діяльності, зокрема міжнародної. Віртуальна інтернаціоналізація набуває все більшого поширення в усьому світі, а отже, існує необхідність систематизації досвіду різних вишів та розроблення методології з метою

створення оптимальних умов для організації процесу віртуальної інтернаціоналізації. В Україні початок повномасштабної війни зробив віртуальну інтернаціоналізацію необхідною для університетів у науковому, навчальному, соціальному, культурному аспекті їх місії, стимулював розвиток нових форм віртуальної інтернаціоналізації. За таких умов системне дослідження організації процесу віртуальної інтернаціоналізації та популяризація його результатів набуває актуальності.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

В українській науковій думці до цього часу немає фундаментального систематичного дослідження, яке б розкривало організаційні та управлінські засади віртуальної інтернаціоналізації. Однак окремі аспекти проблеми дослідження розкрито у роботах Н. Авшенюк, Н. Дебич, О. Нітенко, А. Сбруєвої, І. Сікорської та ін.

У зарубіжній теорії вищої освіти досліджувалися окремі форми віртуальної інтернаціоналізації та організаційно-управлінські аспекти їх реалізації зокрема такими науковцями як М. Врінс, Д. Віллар-Онрубіа, С. Гут, А. Едмундсон, Г. Кльоппер, М. Кройс, Е. МакАхен, С. Наїду, В. ван Петегем, Б. Раджпан, Дж. Рауен, А. Тьюлін. Робота Е. Брун [3] є найбільш системним дослідженням віртуальної інтернаціоналізації, що розкриває окремі організаційні та управлінські основи досліджуваного процесу з метою формування теорії віртуальної інтернаціоналізації. У дослідженні Р. О'Дюда пропонується методологія організації віртуальних обмінів та практичні рекомендації щодо створення ефективних програм [8]. У рамках проєктів віртуальних обмінів програми Еразмус+ [5] та Stevens Initiative [12] створено методологічне забезпечення організації віртуальних обмінів та проєктів колаборативного онлайн навчання.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальність теми дослідження викликана необхідністю подолання суперечності між потребою українських та зарубіжних закладів вищої освіти в ефективному застосуванні різних форм віртуальної інтернаціоналізації і недосконалістю організаційно-управлінського забезпечення процесу.

Отже, актуальність та недостатня теоретична розробленість проблеми дослідження зумовили вибір теми дослідження.

Формування мети статті (постановка завдання): Метою дослідження є визначення організаційно-управлінських основ процесу віртуальної інтернаціоналізації. Відповідно до мети визначено наступні завдання: виявити організаційні моделі, які існують в університетах для управління процесом віртуальної інтернаціоналізації; визначити форми, засоби, принципи віртуальної інтернаціоналізації; схарактеризувати умови ефективності управління процесом інтернаціоналізацією.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Віртуальна інтернаціоналізація вищої освіти визначається нами як підтримуваний інформаційно-комунікаційними технологіями, координований процес впровадження міжнародного, міжкультурного чи глобального виміру в цілі, функції та процес надання вищої освіти з метою підвищення якості освіти та науки, здійснення суттєвого внеску в розвиток суспільства, подолання глобальних викликів. Особливості процесу віртуальної інтернаціоналізації залежать від інноваційного процесу, інституційного простору та міжнародного середовища, де відбуваються зміни. Це керований процес, що характеризується численними перешкодами та труднощами адаптації. Ефективність процесу інтернаціоналізації спирається на подолання суперечності: з одного боку інтернаціоналізація це індивідуалізований процес, відмінний для кожного конкретного вишу, проте він передбачає зобов'язання досягати спільних цілей, вирішення глобальних проблем.

Застосування структурно-функціонального та порівняльного аналізу дозволило виявити три організаційні моделі процесу віртуальної інтернаціоналізації: індивідуалізована, перехідна (хаотична) та інституціоналізована.

Індивідуалізована модель організації характерна для університетів з початковим рівнем інтернаціоналізації, високим ступенем децентралізації, де планування міжнародної діяльності носить характер рекомендації. Інтернаціоналізація розвивається за принципом «знизу-вгору» і залежить від індивідуальної ініціативи викладачів та/або робочих груп, немає усталених алгоритмів організації різних форм віртуальної інтернаціоналізації, діяльність регламентується виходячи з принципів організації, що існують в університеті для регулювання інших видів діяльності, організаційну підтримку віртуальної інтернаціоналізації надають різні неспеціалізовані підрозділи, організаційна поведінка модифікується в кожному конкретному випадку.

Хаотична (перехідна) модель передбачає наявність інтернаціоналізації серед цілей та пріоритетів вишу, надання організаційної підтримки, контроль, однак відсутність усталених алгоритмів реалізації міжнародних ініціатив. Частим явищем є нерівномірний розвиток інтернаціоналізації в різних структурних підрозділах, окремі факультети є більш успішними з огляду на специфіку навчальних дисциплін чи наукової роботи. Наприклад, іноземні мови, міжнародний бізнес, а також навчальні дисципліни, що передбачають мультидисциплінарний підхід і стосуються глобальних проблем, зокрема зміни клімату, глобальне здоров'я, права людини, політична економія.

Інституціоналізована модель передбачає наявність інституційної підтримки віртуальної інтернаціоналізації, заснована на ініціюванні діяльності та виробленні механізмів, проактивна, передбачає координацію діяльності, контроль, оцінку, схвалення та заохочення учасників.

Організаційні умови, що забезпечують інституціоналізацію процесу віртуальної інтернаціоналізації:

На інституційному рівні [3, с. 154–157; 6, с. 66–67; 8, с. 137]:

- підтримка керівництва, визнання інтернаціоналізації інституційним пріоритетом;
- включення різних форм віртуальної інтернаціоналізації до навчальних програм;
- скорочення викладацьких годин на користь навчання та підготовки науково-педагогічних працівників до організації різних форм віртуальної інтернаціоналізації;
- надання технічної підтримки;
- забезпечення можливостей розвитку необхідних умінь та навичок викладачів та адміністративно-управлінського персоналу;
- фінансове забезпечення, гнучка організаційна культура університету, орієнтована на інновації;
- наявність відповідного матеріально-технічного забезпечення;
- включення інтернаціоналізації до місії та стратегії розвитку університету.

На індивідуальному рівні [8 с. 137; 11; 12]:

- прагнення до постійного професійного розвитку викладачів;
- наявність агентів інтернаціоналізації – викладачів та адміністраторів (наприклад у відділі міжнародної діяльності), що можуть бути посередниками та наставниками для інших у справах організації різних форм віртуальної інтернаціоналізації;
- збільшення професійних контактів з представниками зарубіжних закладів вищої освіти;
- можливість долучення до міжнародних мереж, консорціумів, професійних груп.

Важливою умовою ефективності процесу віртуальної інтернаціоналізації є дотримання принципу відповідності. Для розвитку інтернаціоналізації необхідно, щоб стратегія інтернаціоналізації відповідала місії, пріоритетам, цінностям, функціям (режиму функціонування) закладу вищої освіти [6]. Різні університети мають різну відправну точку, організаційні можливості, режим роботи, рівень розвитку процесу інтернаціоналізації. Усі ці вихідні дані мають враховуватися у процесі управління віртуальною інтернаціоналізацією.

Найкраща модель для конкретного закладу – та, що відповідає його місії та умовам життєдіяльності. Залежно від місії закладу вищої освіти певні види діяльності стають пріоритетними, зокрема

віртуальні програми обміну студентів та викладачів, програми міжнародної технічної допомоги (тренінги, семінари, практикуми онлайн), колаборативні навчальні онлайн програми, онлайн навчання, наукові проекти тощо.

Другою необхідною умовою реалізації принципу відповідності є врахування організаційних особливостей конкретного університету – процесу прийняття рішень, пріоритетів, ступеня централізації/децентралізації.

Третьою умовою є обсяг та організаційний потенціал. Так, заклади вищої освіти відрізняються за розміром, масштабом, можливостями адміністративної та технічної підтримки, досвід викладачів та адміністративно-управлінського персоналу.

Таким чином, необхідно розробити стратегію інтернаціоналізації, що відповідає пріоритетам університету, створити робочу групу з активістів, які підтримують інтернаціоналізацію, що включає як викладачів, так і адміністративний персонал; систематично проводити в університеті заходи спрямовані на популяризацію різних форм віртуальної інтернаціоналізації; надавати співробітникам можливості професійного розвитку та створити систему оцінки і заохочень ініціатив, що популяризують віртуальну інтернаціоналізацію.

Найбільш поширеними формами віртуальної інтернаціоналізації є віртуальна мобільність, електронне та онлайн навчання, онлайн конференції та професійні зустрічі, міжнародні наукові проекти, де партнерство стало можливим через застосування ІКТ, віртуальні стажування, віртуальні програми розвитку, технічної допомоги, волонтерські програми.

Віртуальна мобільність є одним з найбільш видимих індикаторів віртуальної інтернаціоналізації. Віртуальні обміни це процес комунікації та взаємодії між окремими особами або групами осіб, які географічно розділені та/або різні за походженням, що здійснюється за підтримки педагогів чи фасилітаторів(посередників). Результатом віртуальних обмінів стає розвиток інтеркультурної, іншомовної та цифрової компетенцій, медіаграмотність, що підвищує конкурентоспроможність випускників на ринку праці. Студенти набувають умінь працювати в команді в міжнародному середовищі.

За результатами проекту EVOLVE, фінансованого Європейським Союзом у рамках програми Еразмус+ сформульовано сутнісні характеристики програм віртуальних обмінів:

- поступовість (розтягнутість в часі), програми здебільшого тривають протягом навчального семестру/триместру;
- необхідність використання інтернет технологій та обов'язкова технологічна підтримка;

- зв'язок «людина-людина» як основа взаємодії;
- студентоцентрованість та самостійність студента;
- педагогічний супровід керівника, викладача чи посередника (фасилітатора) [13].

Віртуальні обміни включають такі форми роботи як діалоги підтримувані онлайн (online facilitated dialogues), колаборативне онлайн навчання, віртуальні обміни науково-педагогічних працівників та адміністративно-управлінського персоналу. Програма Еразмус пропонує активним студентам, викладачам та працівникам відділів міжнародної діяльності курси, що розвивають уміння здійснювати педагогічний супровід віртуальних обмінів, тобто дають можливість в подальшому організувати та бути посередником у проектах [12].

Програми віртуальної мобільності використовують такі засоби як: мобільні телефони, смартфони, планшети; дрони, гугл-карти, застосунки, що створюють віртуальну реальність, для організації віртуальної екскурсії чи польової практики; віртуальні лабораторії для створення можливостей співпраці науковців в природничих науках.

Соціальні мережі та віртуальні спільноти як засіб віртуальної інтернаціоналізації застосовуються для: організації співпраці між студентами з різних країн або іноземними студентами та студентами, що постійно проживають в країні, де навчаються; спілкування з випускниками, що живуть за кордоном, і їх співвітчизниками, які планують вступ в університет або там навчаються; а також налагодження контактів між випускниками з різних країн.

Відкриті освітні ресурси є важливим засобом віртуальної інтернаціоналізації, що має значний потенціал і може використовуватися для інтернаціоналізації навчальних програм. Зокрем електронні книги, посібники, інформація, що отримується через певні застосунки або програми, системи управління навчанням, подкасти, скринкасти, відео та аудіо у відкритому доступі [3].

Віртуальна інтернаціоналізація може здійснюватися через застосування ігор та ігрофікацію, наприклад, для вивчення іноземних мов через занурення у іношомовне середовище.

Аналіз досліджень зарубіжних вчених [3; 4; 5; 6; 8], що розкривають окремі аспекти проблеми дослідження дає можливість припустити доцільність управління віртуальною інтернаціоналізацією в системі управління інтернаціоналізацією. Університети можуть керуватися засадами, що були вироблені в контексті розвитку інтернаціоналізації однак необхідно враховувати два аспекти: технологічний, які саме засоби застосовуються і з якою метою, і педагогічний, тобто методологію реалізації конкретної форми віртуальної інтернаціоналізації.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже,

застосування загальнонаукових методів дослідження дало можливість зробити висновки, що дотримання принципу відповідності є найважливішою умовою ефективного управління процесом віртуальної інтернаціоналізації. Наявність інституціоналізованої моделі організації процесу віртуальної інтернаціоналізації на рівні університету забезпечує можливість якісних змін. Однак, на сьогодні більшість закладів вищої освіти мають недостатній рівень готовності до управління процесом віртуальної інтернаціоналізації, так як ефективні інструменти та механізми визначаються в процесі реалізації конкретних міжнародних ініціатив і є відмінними для різних вишів. Доцільним є підхід до віртуальної інтернаціоналізації як до інноваційного процесу, що є елементом інтернаціоналізації і керування в організації цього процесу засадами, які регулюють процес управління інтернаціоналізацією з урахуванням його відмінних сутнісних характеристик.

Існує потреба подальшого вивчення досвіду організації різних форм віртуальної інтернаціоналізації, визначення їх ефективності, розроблення механізмів ефективного управління процесом інтернаціоналізації, покращення методичного супроводу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Донченко В.М. Організаційно-педагогічні засади міжнародної діяльності державних університетів США (Дис. канд. пед. наук: 13.00.01). Суми : Сум. держ. пед. ун-т ім. А.С.Макаренка. 2018. 350 с.
2. Заслужена А.А., Сабітова А.П., Донченко В.М. Віртуальна інтернаціоналізація як особлива форма всебічної інтернаціоналізації. *Інноваційна педагогіка*, 2022. Вип. 52. С. 21–25.
3. Bruhn E. *Virtual Internationalization in Higher Education*. Bielefeld : wbv Media, 2020. 336 p.
4. Bruhn-Zass E. Virtual Internationalization as a Concept for Campus-Based and Online and Distance Higher Education. *Handbook of Open, Distance and Digital Education*, 2023. P. 371–387.
5. Erasmus+ Virtual Exchange. Handbook for International Relations Officers. URL: https://youth.europa.eu/d8/sites/default/files/eyp_eve/files/eve_-_handbook_for_iros_1.pdf (Last accessed: 17.05.2023)
6. Hudzik J. *Comprehensive Internationalization Institutional pathways to success*. New York: Routledge, 2015. 300 p.
7. Jager S., Nissen E., Helm F. *Virtual Exchange as Innovative Practice across Europe Awareness and Use in Higher Education: EVOLVE Project Baseline Study*.
8. O'Dowd R. *Internationalising Higher Education and the Role of Virtual Exchange*. New York: Routledge, 2023. 148 p.
9. Rauer J., Kroiss M., Kryvinska N., Engelhardt-Nowitzki C., Aburaia M. Cross-university virtual teamwork as a means of internationalization at home. *The International Journal of Management Education*, 2021.19(3), P 100512.

10. Reiffenrath A., De Louw E., Haug E. Virtual exchange and Internationalisation at Home the perfect pairing. URL : <https://www.eaie.org/blog/virtual-exchange-internationalisation-at-home.html> (Last accessed: 02.04.2023).

11. Tjulin Å. , MacEachen E., Vinberg S., Selander J., Bigelow Ph., Larsson R. Virtual Internationalization – we did it our way. *Högre utbildning*, 2021. 11(2). P. 1–13.

12. Virtual Exchange Guide for Senior International Officers. URL: <https://www.stevensinitiative.org/wp-content/uploads/2020/09/Virtual-Exchange-Guide-for-SIOs.pdf> (Last accessed: 15.05.2023).

13. What is Virtual Exchange? URL : <https://evolve-erasmus.eu/about-evolve/what-is-virtual-exchange/> (Last accessed: 15.05.2023).